

Bucur Ioan – un caz de spionaj la Tg. Mureș în timpul revoluției de la 1848-1849 din Transilvania

Cuvinte cheie: Revoluția de la 1848-1849, Transilvania, spionaj, Tg. Mureș

Mots-clés: Révolution des années 1848-1849, Transylvanie, espionnage, Tg. Mureș

Résumé

Par les documents présentés nous avons apporté à la lumière l`image d`un roumain de Târgu-Mureș, impliqué dans les événements révolutionnaires des années 1848-49. Un nouveau nom, Bucur Ioan, commerçant roumain de Târgu-Mureș, vient de compléter la longue liste de ceux qui sont tombés comme victimes des autorités hongrois.

Cercetarea sistematică a fondului arhivistic existent la arhivele locale din Tg. Mureș a dus la descoperirea unor documente care oferă informații inedite despre comerciantul Bucur Ioan din Tg. Mureș, arestat, întemnițat și anchetat sub delictul de spionaj în favoarea revoluției române. Interogatoriul se desfășoară în perioada 1-5 martie 1849, ceea ce presupune arestarea acestuia în perioada anterioară, cu certitudine după intrarea trupelor maghiare (13 ianuarie) conduse de generalul Bem în Tg. Mureș. Interogatoriul este construit pe baza declarațiilor unor martori, 6 la număr, toți de origine maghiară, care l-au cunoscut pe inculpat ca având o „*atitudine antimaghiară*”, fiind considerat „*dușmar*” al maghiarilor. Se pleca astfel de la o premiză falsă, lipsită de obiectivitate, acuzatul fiind cercetat și învinuit pe baza mărturiilor verbale ale martorilor, fără a exista o dovadă concretă, scrisă, care să justifice acuzația de spionaj. Interogatoriul este condus cu multă abilitate. Pentru a elimina subiectivismul și reaua intenție a autorităților, fiecărui martor i se adresa întrebarea: dacă este rudă, prieten sau cunoștință cu inculpatul, dacă a primit ceva, de la cineva, în sensul că a fost sau nu mituit. Întrebarea nu își avea rostul având în vedere faptul că martorii plecau de la ideea preconcepută că Bucur Ioan era dușman al maghiarilor. În spiritul obiectivității ar fi fost necesar ca anchetatorii să cerceteze relațiile, sentimentele și atitudinea celor intervievați față de inculpatul român Bucur Ioan. Din depozițiile martorilor se contura atmosfera din cadrul comunității românești din oraș formată din comercianți, slujitori ai bisericii, breslași, intelectuali care se adunau și comentau mersul revoluției în Tran-

silvania, evenimentele din Europa prezentate de gazetele românești și maghiare menținând legătura cu Comitetul Național Român de la Sibiu. Dintre aceștia menționăm pe Fogarași Dumitru, Man Vasile, Füleș Iosef, Bucur Ioan. Declarațiile radicale ale lui Bucur Ioan și Fogarași Dumitru trebuie percepute în legătura cu situația generală, cu referire la măsurile represive luate de către autorități împotriva românilor încă din primăvara anului 1848 culminând cu represaliile în masă comise de trupele de secui pe valea Mureșului după 20 octombrie 1848, incendierea Reghinului, crimele comise pe Valea Gurghiului etc.

Prezentăm, în continuare procesul verbal al interogatoriului tribunalului militar¹:

Din porunca dlui comandant Fórró s-a ținut curtea supremă de judecată a tribunalului militar, interogarea cetățenilor mai jos scriși împotriva comerciantului Bucur Ioan cu scopul de a servi la întemnițare. Este audiat inculpatul: Bucur Ioan, 34 de ani, disunit, comerciant din Tg. Mureș, căsătorit, 1 copil:

De ce ai fost arestat, vorbește cuviincios, cu adevăr!

Duminica trecută, acum o săptămână, s-au adăpostit la mine doi maghiari honvezi, de la aceștia oarece polonezi cătane au furat pipele și câțiva crețari, iar eu ca să-i găsesc pe polaci am venit sus în cetate; aici am cercetat, am căutat, dar pe polaci nu i-am găsit; între timp, aici în cetate, de la un căruțaș dujean am vrut să cumpăr un mânz și în sfârșit, după ce într-un târziu am plecat acasă de îndată am revenit în cetate, căruțașul nefiind aici, am așteptat, dar în același timp cineva m-a pârât că eu aici cercetez, spionez, drept pentru care m-au

arestat; toate acestea s-au întâmplat, m-au prins și de atunci sunt aici.

Cine ar putea fi martori pentru a adeveri răspunsurile mai sus scrise?

O femeie din Podeni, soacra lui Tolnai Lajos, așa și cei care au făcut percheziția, dar al căror nume nu-l știu.

Semnează comerciantul Bucur Ioan, și comisia formată din Balogh Iózsef, Márk Iános, Ajtai György, Szánta Gergely, ș a.

Tg. Mureș, ziua 1 martie 1849 se continuă cercetarea cu audierea martorilor:

1. Dénés Szuszanna, soția lui Balogh Peter, Podeni, 43, ani, reformată.

De ce ai fost adusă aici?

Probabil în cazul lui Bucur.

Vorbește despre cazul lui Bucur, spune de ce a fost arestat?

Nu demult, în timp ce în cetate a sosit muniția, am venit aici, sus în cetate cu soția lui Voika Antal și soția lui Tolnai Lajos și Garan György, blănarul, cu scopul de a descărca căruțele noastre pe care a fost muniție. Atunci l-am văzut pe Bucur Ioan între căruțele cu muniție cum socotea și însemna (nota) cu plăibasul, că în care căruță ce încărcătură este, până la sfârșit; dar însă, însemnarea așa a continuat-o încă de două ori, după ce a terminat consemnarea și venind înapoi iarăși a însemnat în jurul căruțelor și după ce și a 3-a oară ar fi venit înapoi, atunci eu am anunțat un căplar spunând: „veniți și vedeți ce face un bărbat român, cum însemnează ce este în căruțele cu muniție, căci îi dați voie?”. La acestea căplarul prezentându-se l-a întrebat pe Bucur ce face, la care, el a spus că vrea să cumpere un mânz. Pe Bucur l-au prins și l-au dus la un ofițer care a fost în quartir la Csiki Iózsef – și acolo locuitorii au spus despre el că este bine (că l-au arestat) căci Bucur este bun pentru spânzurătoare și comerciant precupeț.

Mai ai ceva de spus?

Nu mai am nimic de spus doar aceea că chiar atunci Garan György a spus: să învingă maghiarii, în timp ce acest hoț român aici, acum, însemnează ce este în căruțe și trimite la Puchner.

Sunteți cumva prieteni sau în supărare cu cercetatul, învinuitul?

Nu sunt, dar nici nu prea l-am cunoscut înainte.

Dar pentru acest răspuns nu va promis cineva, ceva?

Nimic. Semnează Dénés Szuszana, soția lui Balogh Peter.

2. Garan György, blănar, Tg. Mureș, 32 de ani, reformat, căsătorit, cu copii, după depunerea jurământului răspunde:

Vorbește cu adevăr, cuviincios, respectuos, de ce a fost arestat Bucur Ioan, comerciant român?

Nu demult, dar timpul precis să-l spun nu știu – în cetate sosind căruțe cu muniție, am venit aici și sub fereastră am auzit vorbind, m-am oprit și am văzut că pe drumul spre biserică stau căruțe cu muniție, în jur întreba și cerceta Bucur Ioan și cineva a anunțat că printre căruțe, Bucur Ioan cercetează; a și venit un căplar, un călăreț, l-a prins de brațe și cu al treilea l-au dus la casa d-lui Csiki Iózsef, la ofițerul care stă acolo. Eu în timpul spus am venit cu unul Nagy Iános pe nume, plugar, care a văzut acestea. Pe Bucur l-au întrebat de ce a venit aici sus? La care acesta a răspuns: că de aceea ca să cumpere un mânz, însă el niciodată nu a obișnuit să cumpere cai, dar să și țină. În timpul lui Clococean, în timp ce am fost odată la prăvălia lui Fogarași Dumitru să fac cumpărături, acolo a fost prezent Bucur Ioan și mai mulți, cam 5-sau 6, atunci am auzit cum Fogarași Dumitru a citit o scrisoare, am auzit din gura lui Fogarași că pe maghiari pe toți trebuie să-i stârpească.

Mai aveți ceva de spus?

Răspuns: nimic.

Sunteți rudă, prieten cu învinuitul? Pentru acest răspuns va obligat cineva cu ceva?

Nu sunt nimic cu el, nimeni nu mi-a promis nimic. Semnează, Garan György.

3. Nagy Sámuel, Tg. Mureș, meșter de tălpi, reformat, 69 de ani, căsătorit, cu copii, după depunerea jurământului, răspunde:

Spune din ce cauză a fost arestat Bucur Ioan?

Am auzit că aici în cetate s-a uitat printre căruțele cu muniție și de aceea l-au arestat. Eu însă am auzit acestea de la soldații români și de la Balogh Peter. Semnează Nagy Sámuel.

4. Tolnai Agnes, soția lui Vojka Antal, 28 de ani, reformat, căsătorită.

Spune de ce a fost arestat comerciantul, Bucur Ioan?

Nu demult, când aici în cetate, au ajuns căruțele cu muniție și eu am venit aici sus și

am văzut că Bucur Ioan a cercetat cu amănuntul căruțele cu muniție, în fiecare ce este, până când l-au prins și l-au dus în închisoarea orașului.

Dar ești ceva prieten sau ceva cunoștință cu Bucur Ioan?

Nu sunt. În cunoștință sunt într-atât încât el este un om rău și îl cunosc ca dușman al maghiarilor. Am auzit când i-a înjurat pe maghiari de D-zeu, și a amenințat că muscalii îi vor învăța minte pe maghiari.

Pentru acest răspuns v-a promis cineva, ceva?

Nimeni, nimic. Semnează, Tolnai Agnes.

Răspunsurile citite, numele scrise mai jos au fost întărite cu semnătură sau cu cruce. Semnează, Balogh Ferencz, Márk Iános, Szántó Gergely, comandant, Lukácsi Sándor, Szabo, Szatsvai Imre.

Tg. Mureș, 3 martie 1849, s-a continuat cercetarea.

5. Plugarul Nagy Iános, Tg. Mureș, 38 de ani, reformat căsătorit cu copiii, după depunerea jurământului răspunde:

Dacă ai fost prezent la arestarea lui Bucur Ioan și dacă ai fost prezent, spune de ce a fost arestat?

Din auzite știu că Bucur Ioan, pentru ceva însemnări a fost arestat și după ce l-au prins, am văzut că l-au condus ceva cătane, altceva în această cauză nu știu să răspund nimic.

Nu ești cumva prieten cu învinuitul?

Dar pentru acest răspuns cineva, ceva v-a promis, dăruit?

Nu sunt în cunoștință cu el sau prieten, și mie nu mi-a promis pentru acest răspuns nimeni, nimic. Semnează, Nagy Iános. Acestui martor după ce i s-a citit mărturia sa, i s-a dat în mână și a întărit-o cu semnul crucii.

În zilele de mai sus scrise s-au pus față în față cu acuzatul:

1) Confruntarea lui Bucur Ioan cu Dénés Susana, din Podeni, soția lui Balogh Peter. Ea a recunoscut declarația și în fața lui Bucur Ioan. Bucur Ioan însă tăgăduiește.

Semnează, Dénés Szuszana și Bucur Ioan.

2) Confruntarea lui Bucur Ioan cu Tolnai Agnes, soția lui Vojka Antal. Soția lui Vojka Antal, a recunoscut declarația care a fost citită în fața lui Bucur Ioan și a susținut că a spus adevărul – cu acea adăugire amintind despre înjurături și amenințări.

Semnează, Tolnai Agnes.

3) Confruntarea lui Bucur Ioan cu Garan György. S-a citit declarația înaintea sa și a lui Bucur, Garan a susținut că a spus adevărul.

Semnează, Garan György. Bucur Ioan a spus că s-ar putea ca Dumitru Fogarași să fi citit acea scrisoare și aceea se poate ca el atunci să fi fost acolo, dar despre acest lucru nu își amintește. De altfel, lui Fogarași i-a umblat mult gura. Despre verificarea căruțelor cu muniție neagă cu tărie.

Semnează Bucur Ioan.

Tg. Mureș, 5 martie, 1849, continuă cercetarea și interogarea.

6. Szatmári Sándor, Tg. Mureș, măcelar, 35 de ani, reformat, căsătorit cu copii.

Spune respectuos, de ce a fost arestat Bucur Ianos?

În vremea apropiată, în timp ce în cetate au sosit căruțe cu muniție, am venit și eu; aici la poartă m-am întâlnit cu Bucur Ioan. L-am întrebat, „tu ce cauți aici”, el a spus: „oh, dar eu nu am aici de lucru ca și oricare?”. De îndată l-am văzut mergând spre căruțele cu muniție, a întrebat ce este în fiecare, acelea pe o hârtie, în secret, le-a notat. Eu în mai multe rânduri, îmi amintesc că de două ori l-am văzut în cetate cercetând căruțele cu muniție, i-a întrebat pe căruțași, dar în această căruță ce este? De aceea l-au prins. Când români au fost aici arătând spre domni străini refugiați a spus românilor: „nu pe aceia să-i omorâți”, a afirmat aceasta uitându-se spre mai mulți cetățeni. După aceea cu tribunii mândrindu-se, i-a înjurat pe maghiari. Lui Fogarași i-a fost mare partener tutungiu. Unul Man pe nume și Fülep Iosif au râs, au înjurat și amenințat pe maghiari.

Nu ești cu învinuitul ceva cunoștință, pentru această declarație nu ai primit ceva?

Nu sunt cu el în prietenie, nu mi-a promis mie nimeni, nimic.

Nu mai altceva de spus?

Mai am atât de spus, că Bucur Ioan în timpul lui Clococean, pe un cancelist fiscal, românii l-au jefuit, românii l-au prins și numai prin mai multe cereri l-au iertat.

Semnează, Szatmári Sándor. Citită în fața lui i-a lăsat-o în mână și a întărit-o cu semnătură. Semnează toți membri comisiei de cercetare menționați anterior.

Sentința – prezentarea cazului:

Bucur Ioan din Tg. Mureș, 34, ani, disunit, comerciant, căsătorit cu copii.

Citația a fost adusă d-lui Ferenczi, cercetarea l-a găsit vinovat de spionaj și l-a întemnițat. Cercetarea cazului: Căruțele cu muniție sosind în oraș, pe acelea le-au mână în cetate unde Bucur Ioan a însemnat umplutura lăzilor și încărcătura butoaielor. De aceea l-au prins și l-au dus la domnul maior, de acolo l-au trimis în temniță. După cercetarea înscrisurilor și răspunsurile martorilor a ieșit la lumină: că fapta nu poate fi demonstrată căci Bucur Ioan nu a recunoscut nici o mărturie. Martorii 1, 2, 4, 6 au văzut cu ochii lor cum cerceta și însemna muniția din căruțe, spre înțelegerea adevărului nimic nu știe să aducă, numai tăgăduiește.

Tribunalul militar aceea poruncește: făptașii de spionaj, trădătorii și ucigașii, toți să fie pedepsiți la moarte prin spânzurătoare, chiar dacă numai cu încercarea (de a spiona) rămâne, să fie pedepsit la moarte prin spânzurătoare. În împrejurările date să se țină seama de faptul că nu s-au găsit nici un fel de acte, înscrisuri pentru vina indicată. Hotărârea aceasta este: Să fie osândit 5 ani la temniță de șanț, în fiare ușoare. Tg. Mureș, 31 martie 1849, Ferenczi Elek, procuror prim².

Bucur Ioan a fost consultat la 7 aprilie 1849 de medicul Miklós István care a constatat că având o puternică constituție a trupului inculpatul poate suferi orice fel de pedeapsă „fără a se naște lucruri primejdioase pentru sănătate”. La cererea procurorului militar Ferenczi Elek, medicul confirma rezultatul consultației medicale indicând faptul că osânditul poate suferi întemnițarea, la șanțuri, (sancz fogsagba) și legarea în fiare³. Tribunalul militar suprem din Debrețin constata la 8 aprilie 1849, după transmiterea actelor de cercetare că procesul inculpatului Bucur Ioan învinuit ca spion nu s-a desfășurat în conformitate cu

procedura penală lipsind actele de cercetare precum și cele referitoare la sentință: declarațiile martorilor, Dénés Szuszana, Garan György, Tolnai Agnes, Szatmári Sándor; actele procesului: procesul verbal, instrucțiunea, procesul verbal al sentinței Scaunului de judecată, sentința, etapele cercetării. Tribunalul a greșit neluând în considerare și declarațiile inculpatului, procesul verbal al confruntărilor, declarația lui Tolnai Agnes care nu a fost luată în considerare pe motiv că era însărcinată deși aceasta nu împiedică judecata, în sentință nefiind consemnate faptele⁴. Pentru a justifica pedepsirea lui Bucur Ioan, tribunalul suprem de judecată al armatei din Debrețin și ulterior din Budapesta cereau în lunile mai – iunie 1849 actele procesului penal.

Bucur Ioan va fi fost întemnițat conform sentinței tribunalului militar suprem al armatei maghiare și eliberat odată cu venirea trupelor rusești în Tg. Mureș. În procesul de stabilire a conduitei politice a celor 96 de români locuitori în orașul Tg. Mureș în timpul evenimentelor de la 1848-1849 desfășurat între 3-5 martie 1850, la poziția 83 este menționat numele lui Bucur Ioan: „a slujit în armata de pază”⁵.

Deși relativ puține la număr, prin documentele prezentate am reușit să aducem la lumină din timpul istoric imaginea unui român din Tg. Mureș implicat în evenimentele revoluționare ale anilor 1848-1849, necunoscut până în prezent în literatura de specialitate. Un nou nume, Bucur Ioan, comerciant român din Tg. Mureș completează lunga listă a celor care au căzut victime autorităților maghiare. Informațiile inedite conturează atmosfera ce domnea în orașul de pe Mureș, sentimentele și relațiile dintre locuitorii în perioada revoluției.

Drd. Ana HANCU

Note – Notes

1. Direcția Județeană Mureș a Arhivelor Naționale, Fond *Primăria Tg. Mureș*, Colecția de documente 1848, dos. 384
2. *Idem*, dos. 404
3. *Idem*, dos. 482, 384

4. *Idem*, dos. 405
5. Pál Antal Sándor, *Marosszék és Marosvásárhely az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc idején*, Székeyudvarhely, 2001, p. 506